

DRAUGAS

LITHUANIAN WORLD-WIDE NEWS

ŠEŠTADIENIS – SATURDAY – SAUSIO – JANUARY 22, 2022 • Vol. CXIII NR. 6

Kaina 2.00 dol.

PERIODICALS

NEWSPAPER - DO NOT DELAY - Date Mailed 01-21-2022

Susitikimai su R. Schmalstieg

Amerikietis, puikiai mokėjęs lietuvių kalbą, išleidęs lietuvių kalbos vadovėlių angliškai, lietuvių kalbos sintaksės knygą, parašęs gausybę straipsnių iš lituanistikos, prūsistikos, indoeuropistikos, didelis Lietuvos mylėtojas ir lietuvių draugas. Tai – prof. William R. Schmalstieg, kurio mirties metines pažymime šandien, sausio 22 dieną.

Prisiminimais apie šią pasaulinę baltistikos žvaigždę dalijasi prof. Giedrius Subačius. – 3 psl.

DRAUGAS

laikraštis lietuviams
leidžiamas nuo 1909 metų

Giedrius Subačius nuotr.

Susitikimai su William R. Schmalstieg (1929–2021)

William R. Schmalstieg King George viešbutyje Atėnuose, Graikijoje, 2015 m. rudenį. Roxanne Bolinger nuotr.

GIEDRIUS SUBAČIUS

Anksčiausia, ką prisimenu, tai William R. Schmalstieg kaliošai, arba purvabridžiai, kaip tais laikais mėginta sakyti. Vilniaus universitete tada buvau aspirantas (dabar būčiau doktorantas), Schmalstieg 1986 m. buvo atvykęs į Vilnių su savo dukra rudens semestru rinkti medžiagos savo angliškai rašymai *Lietuvių kalbos istorinei sintaksi*. Daug lijo, ir Schmalstieg ant batų dar apsiaudavo kaliošus, tikrus kaliošus, tokius, kokius atsimenu vaikystėje matęs Maksimonių kaime įsispiriant, kai bobutė eidavo žaliosios milžt. Vilniuje tada kaliošai jau nebebuvo atpažįstami kaip realiai funkcionuojantis apavas, gal tik kaip koks istorizmas ar kaimą nostalgizuojančios literatūros ornamentas. Kai atėję į Baltų filologijos katedrą matydavom kertelėje suglaustus kaliošus, žinojom, kad Schmalstieg jau universitete – gal bibliotekoje, gal paskaitoj.

Dabar apie tuos kaliošus galvoju kaip apie Schmalstieg praktiškumą, nebijojimą išsiskirti, nekonformizmą, tiesiog drąsą. Bet jis pats tada galbūt manė, kad toks apavas bus kaip tik sovietinei Lietuvai ar jos klimatui. Atsimenu, besišnekučiuodamas su kitais lingvistais apie *Lietuvos* vardo kilmę, ar tai iš upelio *Lietauka* pavadinimo, ar dar iš kur atsiradusį, Schmalstieg pasakė, kad *Lietuvos* vardas padarytas tiesiog iš *lietaus*, ir plati šypsena išdavė jį gerai žinant lingvistinius argumentus prieš tokį teiginį. Bet taip poetiškiau. Schmalstieg lietuvių kalbos vadovėlyje (rašytame su bendraautoriais Leonardu Dambriūnu ir Antanu Klimu) yra toks tekstas:

Graži diena

Šiandien yra labai graži diena. Dangus grynas – nė debesėlio. Profesorius Vitkus eina pasivaikščioti. [...] Jis eina pas savo sūnų, daktarą Vitkų. [...] Dr. Vitkus gyvena priemiestyje, kur visuomet geras oras. [...] – Gražus dangus, ar ne? – sako profesorius. – Puikus oras, tačiau ateina lietus, – atsako sūnus.

Į profesoriaus Jono Palonio paskaitas apie literatūrinės (rašomosios) lietuvių kalbos istoriją Schmalstieg ateidavo savais batais. Tai buvo lituanistams studentams skaitomas privalomas kursas, bet Schmalstieg irgi buvo priimtas jo klausytis. Klausiausi to kurso ir aš, kaip Palonio aspirantas, tiesiog kartojau tą kursą, išklausytą kažkada dar studijų metais, bet dabar jau viską įsirašinėčiau į magnetofono kasetes. Schmalstieg paskaitų nepraleisdavo, visada sėdėdavo pirmame suole, klausydavo susikaupęs, bet klausimų po paskaitos paprastai neužduodavo, bent jau jų neatsimenu. Na, ir mados tokios *klausti* tada nebūdavo.

Po to, grįžęs į Ameriką, Schmalstieg parašė ir išleido lietuvių kalbos sintaksės knygą. Tiek ir teatsimenu iš tų sovietinių laikų. Na, dar galėčiau pridurti, kad man labai patiko Schmalstieg dukros vardas Roxanne (kaip Aleksandro Makedoniečio žmonos), bet

su ja pačia tada pabendrauti neteko.

Praėjo daug metų, ir 1997 m. Schmalstieg nutarė savo Penn State University Pensilvanijoje, State College mieste, surengti konferenciją, skirtą pirmosios lietuviškos knygos jubiliejui pažymėti. Pakvietė ir mane, ne taip seniai ėmusį dirbti Čikagoje, Lituanistinėje katedroje Illinojaus universitete. Specialiai tai konferencijai rašiau pranešimą apie Mažvydo tekstų iškraipymus, padarytus beretušuojančiam ir perspausdinant. Nelabai orientavauosi Amerikos geografiijoje, nusipirkau lėktuvo bilietą iki Detroito ir maniau, kad jau būsiu arti Schmalstieg namų, tik išsinuomosiu mašiną ir greitai pas jį nuvažiuosiu. Bet važiuoti teko dar beveik visą dieną. Schmalstieg namuose buvau mielai priimtas, išpūdį padarė jo lituanistinė biblioteka ir lova, kurioje jis pasakojo nakvojus daug įžymių jį lankusių žmonių – Zigmas Zinkevičius ir kiti (dabar išvardyti jų jau nebėgaliu). Tik man pačiam į tą lovą atsigulti neteko, mane pas save apgyvendino Schmalstieg dukters šeima, tik ne Roxanne, o Lindos.

Dar ir parodą atsimenu, kurią universitete Schmalstieg suorganizavo: daug įvairiausių senųjų lietuviškų raštų knygų, leistų Lietuvoje ir ne Lietuvoje, netgi keli tomai Vokietijoje leistos Jono Brekūno Biblijos, kurių kainos buvo astronominės. Paklaustas Schmalstieg pakomentavo: „Aš neperku tų knygų, paprasčiau leidyklos egzemplioriaus, man atsiunčia, o aš parašau recenziją“. Schmalstieg garsėjo sugebėjimu rašyti įvairiausių knygų recenzijas. Kai 1998 m. kūrėm žurnalą *Archivum Lithuanicum*, pakvietėm Schmalstieg į redkolegiją, jis mielai sutiko. Ir retas žurnalo tomas liko be jokios Schmalstieg recenzijos. Prof. Philip Baldi, apžvelgdamas Schmalstieg kūrybos kelią, pastebėjo, kad jo recenzijos sudaro keletą šimtų puslapių. Recenzijos – kaip mokslinio dialogo forma.

Žinoma, ne recenzijos Schmalstieg kūryboje svarbiausia. Kažkuriais metais rašydami *Archivum Lithuanicum* projektą Lietuvos mokslo tarybai turėjome pateikti redkolegijos narių publikacijų sąrašus. Tada jau visi dirbom kompiuteriais, bet ne visi jie būtinai buvo suderinami, ir iš Schmalstieg gavau daugybę puslapių ne iš eilės susidėliojusių keistai koduotų jo publikacijų sąrašų, kurių atnarpinti gerai turbūt net nepajėgiau. Bet vis tiek buvo visiškai aišku, kad iš visų redkolegijos narių Schmalstieg sąrašas pats išpūdingiausias. Daugybė knygų ir straipsnių iš lituanistikos, prūsistikos, indoeuropeistikos. Prof. Phillip Baldi ir prof. Pietro U. Dini 2004 m. suregistravo Schmalstieg bibliografiją, kuri tada sudarė 19 knygų, 220 straipsnių ir 115 recenzijų (iš viso 354), daug jų dar parašė ir po 2004-ųjų. Schmalstieg buvo ir visada liks pasauline lituanistikos ir baltistikos, ypač prūsistikos, žvaigžde. Amerikietis lingvistas, dar jaunystėje labai gerai išmokęs lietuvių kalbą, su bendraautoriais išleidęs lietuvių kalbos vadovėlį angliškai, iš kurio daugelio leidimų kalbos mokėsi net kelios amerikiečių kartos, turėjęs daug draugų ir bičiulių lietuvių, latvių, baltistų, mylėjęs Lietuvą, ne vieną sykį joje lankęsis ir sovietmečiu, ir vėliau.

Liko Schmalstieg laišku. Čia pateikiu vieno 2012 m. spalio 9 d. elektroninio laiško ištrauką, iš jų matyti jo lietuvių kalbos mokėjimas. Schmalstieg mane guodė, kai jam skundžiausi, kad nesiseka anglų kalbos artikelių suvaldyti (visiško autentiškumo dėlei nieko nekeičiu ir nesužymiu diakritikų):

Mielas Giedriau, Nereikia atsiprasyti uz Tavo angli kalba. As buciau labai dekingas, jeigu as taip gerai rasyčiau lietuviskai, kaip Tu angliskai. As pastebėjau, kad musu universitete yra daug stipriuru rusu mokslininku, kurie nemoka vartoti angli kalbos artikeli. Is kitos puses kvailiausi zmonos mokytojai, kurie kalba angliskai visa gyvenima siuo atveju niekada neklysta. As pats nesuprantu taisykliu, pvz. mes sakome 'during World War II' (be artikelio) o is kitos

1970 m. II baltistų kongreso metu Lietuvoje: William R. Schmalstieg (k.) ir Jonas Kazlauskas.

Skaidrė daryta Schmalstieg fotoaparatu

puses 'during the Second World War' (su artikeliu). Nesuprantu skirtumo priezasties.

Akivaizdu, kad jis mokėjo lietuviškai puikiai. Ir žinojo ar jautė, kaip su tuo Antrojo pasaulinio karo artikeliu iš tiesų yra (istorinės sintaksės specialistas!), bet susimenkindamas norėjo sumenkinti mano silpnybes.

Nukelta į 5 psl.

Grupė baltistų Trakuose 1970 m. II Baltistų kongreso metu. Atpažinti baltistai: pirma iš kairės Jūratė Laučiūtė, antras prof. Vladimiras Žuravliovas, trečias prof. Vytautas Mažiulis, ketvirtas prof. Rainer Eckert, šeštas prof. William R. Schmalstieg, aštuntas prof. Anatolijus Nepokupnas, devintas prof. Wolfgang P. Schmid.

Skaidrė daryta W. R. Schmalstieg fotoaparatu

Susitikimai su William R. Schmalstieg

Grupė baltistų Trakuose 1970 m. II Baltistų kongreso metu. Antras iš k. – prof. Rainer Eckert, ketvirtas – prof. William R. Schmalstieg (su skrybėle), devintas – prof. Wolfgang P. Schmid, dešimta – prof. Jūratė Laučiūtė, dvyliktas – prof. Yuri Otkupshchikov.

Atkelta iš 3 psl.

Iš to paties laiško apie jo pažintis su Amerikos lituanistais:

Aciu uz Tavo pastabas apie Dambriuno straipsni. Kaip Tu zina, zurnalas Gimtoji kalba buvo isleistas Cikagoje. Redaktorius buvo L. Dambriunas. Redakcine komisija: P. Jonikas, A. Salys (mano profesorius universitete) ir Pranas Skardzius. Asmeniskai pazinojau visus. Buvau to zurnalo prenumeratas. Perskaitau dabar daug to zurnalo straipsniu ir rasau angliskai santrauku. Nezinau ar galesiu isspausdinti. Iki siol negalvoju apie tai.

Prieš porą dešimtmečių Lietuvos mokslo biurokratai buvo susigalvoję, kad labiausiai vertins tuos mokslo straipsnius, kurie spausdinti ISI (Thomson) žurnalų sąrašė. Į jį patekti ne angliškai leidžiamiems žurnalams būdavo beveik neįmanoma, bet biurokratai vis tiek mokslininkus spaudė, ir ne tik genų ar žvaigždžių spektrų skaičiuotojus, bet ir grafemų bei metonimijų tyrėjus. Tada teiravausi Schmalstieg, ką jis žino apie tą ISI žurnalų sąrašą Amerikoje, ar jo universitetinė karjera kaip nors nuo jo priklausė. Po keleto dienų gavau elektroninį atsakymą: Schmalstieg sakė klausęs savo bibliotekos bibliotekininkų apie sąrašą, tie turėjo paieškoti, paieškoję surado. Schmalstieg sakė, tikrai, sąrašas atrodantis įdomus, ir dar padėkojo, kad informavome apie jį. Bet per savo ilgametę humanitaro mokslininko karjerą Amerikoje su ISI sąrašu susidūręs nebuvo.

William R. Schmalstieg žaidžia su savo anūku: jis – kapitonas Hookas, o anūkas – Piteris Penas. Šeimos archyvo nuotr.

Schmalstieg buvo tas profesorius, kuris apie 1970 m. kvietė Vilniaus universiteto profesorių Joną Kazlauską atvykti pas jį skaityti paskaitų. Jis labai norėjo nugalėti visas biurokratinės kliūtis tam kvietimui įgyvendinti ir jau buvo daug nuveikęs, kad amerikiečiai jį priimtų. Tačiau prof. Kazlauskos likimas buvo tragiškas, manoma, kad ir dėl tų pastangų vykti į Ameriką sovietų valdžia jį nužudė.

2007 m. Illinojaus universitetas Čikagoje suma-

William R. Schmalstieg jaunystėje.

žino lituanistinių programų apimtis, uždarė magistro ir daktaro programas Lituanistikos katedroje, paliko tik atskirus lituanistinius kursus. Gal apie porą metų stengėmės ieškoti moralinės ir kitokios paramos tarp institucijų, mokslininkų, visuomenės narių Amerikoje ir Lietuvoje. Ir tada sužinojau paslaptį, kažkas universitete man pašnibždėjo į ausį, kad prof. Schmalstieg universitetui dovanavo 1000 dolerių, kad būtų išlaikytos minėtos programos neuždarytos. Oficialiai universitetas mums net nepranešė, kad tokią paramą buvo gavęs.

Buvo laiko tarpas, kai Schmalstieg prašė manęs siuntinėti jam įrašytas Lietuvos televizijos „Panoramos“ laidas. Mat anksčiau buvo turėjęs galimybę gauti, kad ir kiek pasenusių, lietuviškų TV programų per kažkokius senovinius kabelinius tinklus. Bet laikui bėgant tie tinklai lietuviškos produkcijos atsisakė. Tada jau Lietuvos TV įdėdavo savo programų į internetą, ir atsisiuntęs „Panoramas“ internetu, įrašydavau į CD diskus ir paštu siųsdavau Schmalstieg į Pensilvaniją. Siuntinėdavau gal metus kitus, kol Schmalstieg išgijo toki kompiuterį, su kuriuo pats galėjo „Panoramas“ pasižiūrėti.

2004 m. prof. Baldi ir prof. Dini parengė straipsnių rinkinį, „festšriftą“ Schmalstieg jubiliejui. Ta proga iš Italijos tame renginyje dalyvauti atvyko Dini, aš prisijungiau iš Čikagos. Video įspūdžių apie renginį galima pasižiūrėti čia: <https://vimeo.com/503916734>.

Paskutinį kartą mačiau Schmalstieg skaitantį pranešimą 2012 m. mūsų organizuotoje AABS konferencijoje Illinojaus universitete Čikagoje.

Žmogus Schmalstieg buvo toks, koks gal norėtų pats būti, bet niekada nebūsi. Šamojingas, malonus, nuolatos besišypsantis, turintis subtilių humoro jausmą, pasakojantis linksmas istorijas. Atrodė tiesiog nemokantis supykti.

Šis straipsnis pirmą kartą buvo išspausdintas *Arhivum Lituanium* 23, 2021, p. 397–404.